

Секція 4. Удосконалення методики та організації обліково-аналітичної роботи

Ющенко Н.Л., к.е.н., доцент, **Іванова А.Л.**, студентка гр. ОА-121
 Чернігівський національний технологічний університет
 (м. Чернігів, Україна)

ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ПРАКТИКИ

Євроінтеграція України можлива лише через розвиток демократії за принципами Європейської хартії місцевого самоврядування [2]. Регіоналізація і децентралізація є провідними принципами європейської політики. Від бюджетних можливостей регіону залежить повнота і ефективність використання природно-економічних і соціально-історичних умов, що є найважливішим фактором зростання ВВП країни. Крім того, високий рівень бюджетних можливостей є необхідною умовою покращення рівня і якості життя у кожному регіоні, створення нормальних умов для населення, включаючи слаборозвинуті в економічному аспекті регіони. Застосування у практиці місцевих органів влади методів кількісної оцінки податкового потенціалу регіону має суттєве значення для підвищення обґрунтованості прогнозування і планування соціально-економічного розвитку регіону.

Систематизації й уточненню поняття «податковий потенціал» присвячені роботи [4], [8], [11], [16] та ряд ін.

У бюджетній системі України базовим підходом до визначення податкового потенціалу регіону є оцінювання доходів бюджету, а не безпосередньо економічного стану регіону [3]. У Бюджетному кодексі України [1] застосування податкового потенціалу для визначення обсягів дотації вирівнювання подано у п. 2 статті 98, де індекс податкоспроможності відповідного обласного бюджету подається як коефіцієнт, що визначає рівень податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину. Для його обчислення береться «кошик» доходів бюджетів, що є базою перерозподілу, з урахуванням надання пільг платникам податків. Поряд із цим припускається застосування до індексу відносної податкоспроможності коригуючих коефіцієнтів. Для забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень Міністерством фінансів України вводились поправки з метою уникнення суттєвих розбіжностей між прогнозованими та реальними надходженнями до бюджетів, що обумовлює необхідність перегляду підходів щодо оцінювання перспектив генерування бюджетних доходів адміністративно-територіальними одиницями.

Вибір методики оцінки податкового потенціалу залежить від багатьох чинників, наприклад, кількості та значущості регіональних (місцевих) податків, ступеня ухилення від податків, мети, яка ставиться перед програмами вирівнювання, повноти і доступності даних. Існуючі у світовій практиці основні підходи до оцінки податкового потенціалу представлені на рисунку 1.

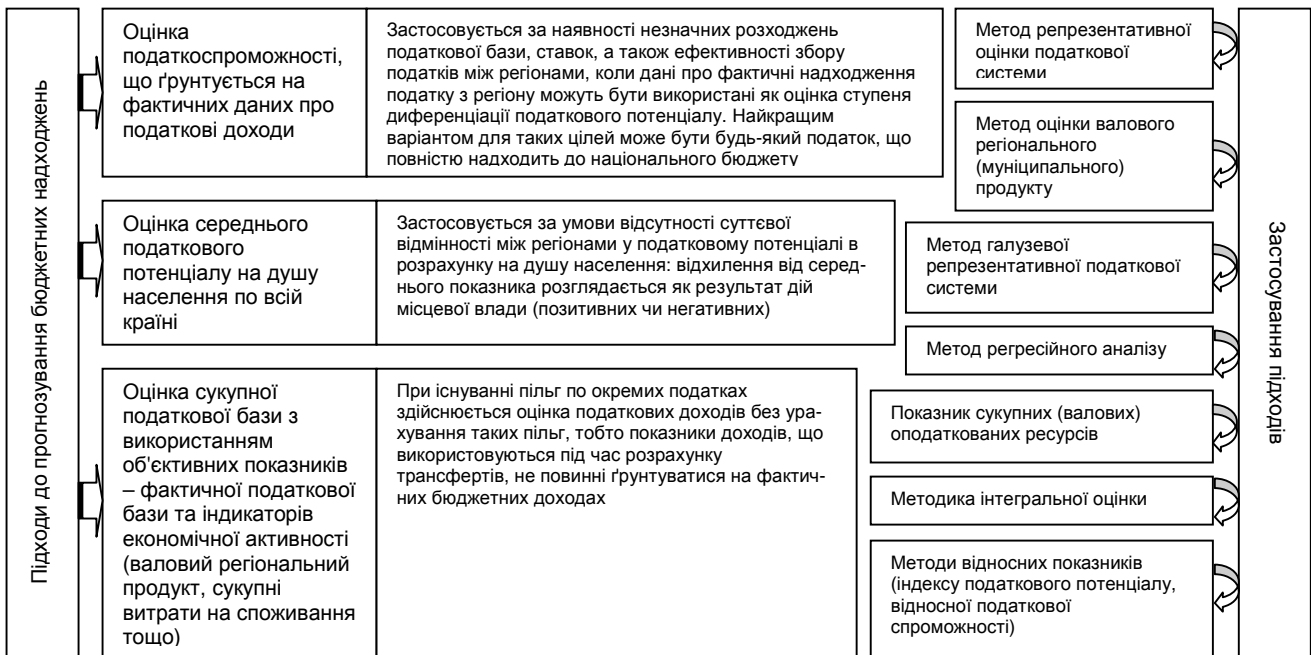

Рисунок 1 – Зарубіжний досвід оцінювання можливості наповнення бюджету [7], [9, с. 337-340], [10]

Закордонні методики визначення податкового потенціалу регіонів (таблиця 1) ґрунтуються на використанні середніх величин, що передбачає дотримання гіпотези щодо стаціонарного розвитку відповідних випадкових процесів (незмінності їх статистичних характеристик). У реаліях України ця гіпотеза практично не виконується [14, с. 334].

У разі застосування досвіду інших країн з визначення податкового потенціалу важливо враховувати низку відмінностей, серед яких найсуттєвішими можна вважати розбіжності в податковому законодавстві, відмінності адміністративно-територіального устрою (використовується досвід унітарної держави або з федеративним устроєм), класифікації податків за формою оподаткування (прямі, непрямі), за економічним змістом об'єкта оподаткування, за способом стягнення. За наявності значних розбіжностей залишається можливість використання особливостей прогнозних моделей інших країн у частині їхнього математичного апарату, способів модульного групування складових майбутньої моделі тощо.

Таблиця 1 – Методики оцінки податкового потенціалу

Складність методики	Країна застосування	Зміст методики
Більш прості та менш трудомісткі	Великобританія	Податковий потенціал фактично розраховується лише за одним податком — податком на житло; оцінка податкового потенціалу здійснюється за його базою оподаткування з урахуванням єдиної податкової ставки та стабільного збирання і, відповідно, не є трудомісткою процедурою, що вимагає великої кількості даних
	Швеція	Основним джерелом власних доходів місцевих бюджетів – ландстингів і комун – є прибутковий податок з фізичних осіб. Оцінка податкового потенціалу проводиться саме по цьому податку окремо для ландстингів і комун за єдиною законодавчо встановленою методикою і використовується для розподілу вирівнюючого трансферту. Податковий потенціал розраховується як добуток податкової бази за прибутковим податком з фізичних осіб на середню податкову ставку і середні збори. Фактично податковий потенціал пропорційний базам оподаткування. Ландстинги і комуни з дохідним податковим потенціалом нижче середнього отримують дотацію і, навпаки, у ландстингів і комун з потенціалом вище середнього проводяться вилучення
	Данія	Процедура оцінки податкового потенціалу аналогічна Шведській – за базою оподаткування прибуткового податку з фізичних осіб, а схема вирівнювання – на основі принципу «самофінансування» окремо для земель і муніципалітетів
	Франція	Діє понад 40 місцевих податків, але податковий потенціал оцінюється за податковими базами трьох основних місцевих податків на майно, які забезпечують близько 80 % усіх податкових надходжень на місцевих рівнях: на забудовані і незабудовані землі та податку на житло. Для розрахунку податкового потенціалу база оподаткування по кожному виду податку помножується на середню по усій країні ставку відповідного податку. При цьому передбачається повне виконання планів зі збору податків
Складна і трудомістка оцінка	США	Використовується модель контролю податкових надходжень, що дозволяє одержувати щомісячні прогнози податкових надходжень за окремими видами податків на основі наперед заданих річних підсумків. Разом з тим модель передбачає можливість коригування місячних і річних сум податків з урахуванням фактичних податкових надходжень. До моделі входять такі модулі: базових прогнозів, моніторингу і звітів, модифікації прогнозів, контролю податкових надходжень та база даних. Щомісячні прогнози, які складаються на базі спеціально сконструйованої економіко-математичної моделі, узгоджуються з контрольними цифрами, закладеними в річному бюджеті. У разі значних розбіжностей між прогнозами і реальними надходженнями податків виявляють їх причини і проводять відповідне коригування як прогнозних значень, так і річної суми податку. Після внесення коригувань здійснюється щомісячний моніторинг з метою відстеження процесу надходження податків. На виході моделі формуються звіти про податкові надходження для органів державної влади, що мають відношення до формування дохідної частини бюджету. Найскладніша оцінка податкового потенціалу штатів проводилася в США у 80-х роках ХХ ст. і ґрунтувалася на податковій системі, що включає 27 типів штатних податків і квазі-податкових доходів [13]. Для кожного типу податку розроблялась репрезентативна податкова база і розраховувалися середньозважені податкові ставки. Отже, навіть за наявності репрезентативної вибірки, сталих тенденцій розвитку економіки та принципів функціонування податкової системи, з метою зменшення загальної похибки розрахунків не здійснювалися спроби визначати потенційну податкову спроможність окремих платників податків, а розроблялась податкова база для кожного типу податку і проводились розрахунки середньозважених податкових ставок. Сума добутоків репрезентативних податкових баз і ставок давала оцінку податкового потенціалу кожного штату.

Таким чином, для визначення податкового потенціалу регіону в умовах України оцінка можливих надходжень за кожним типом податку від зареєстрованих у регіоні суб'єктів господарювання за відсутності достатньої достовірної інформації стосовно фінансової спроможності платників податків та показників їх фінансово-господарської діяльності є практично неможливою або тягне за собою значну похибку в розрахунках. Рациональним є застосування методики визначення податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць на підґрунті основних бюджетоутворюючих податків – податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість та податку на доходи фізичних осіб, запропонованої д.е.н., проф. А.Матвійчуком [9, с. 343-347], а для розподілу бюджетних призначень у територіальному розрізі – здійснювати прогнозування податкових надходжень за всіма регіонами по кожному податку і робити коригування призначень відповідно до встановленого по Україні бюджетного розпису. За умови стабілізації податкової системи України та поступального соціально-економічного розвитку держави, можливим може бути застосування інших підходів до побудови моделей визначення податкового потенціалу, наприклад, подібних до США.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
3. Асадчев В. Підходи до визначення податкового потенціалу регіону // Економіст. – 2002. – №7. – С. 94–95
4. Борщ А.Г., Долженко І.І. Податковий потенціал та його вплив на міжбюджетне регулювання // Фінанси та оподаткування. – 2011. – №4. – С. 112-116
5. Каламбет С.В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління: монографія. – Донецьк: Наука і освіта, 2001. – 304 с.
6. Калина О.В., Оскорков Р.В. Налоговый потенциал территорий: теория и методы оценки. – СПб.: Санкт-Петербургский государственный политехнический университет. – 2007. – 213 с.
7. Краснова Т.Д., Скоромцова Т.А. Методи оцінки податкового потенціалу регіонів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/23549.doc.htm
8. Левченко Н.М., Помилуєва В.М., Дорошенко А.Г. Дефініція поняття «податковий потенціал регіону» // Сталій розвиток економіки. – 2012. – №2. – С. 81-85
9. Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка: монографія. – К.: КНЕУ, 2011. – 439 с.
10. Методические рекомендации субъектам Российской Федерации и муниципальным образованиям по регулированию межбюджетных отношений: Утвержд. Приказом Министерства финансов РФ №243 от 24.08.2004 г.
11. Опихана Н.Є. Регіональний податковий потенціал в Україні // Фінанси України. – 2004. – №2. – С. 122-125
12. Податковий потенціал регіонів України: теорія, методологія, оцінка, практика: монографія / [за заг. ред. П. В. Мельника]. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. – 212 с.
13. Румянцев А.В. Налоговое регулирование в зарубежных странах // Менеджмент в России и за рубежом. – 1998. – №6(12). – С. 51–61
14. Скрипник А.В. Моделирование податкової політики у трансформаційній економіці: Дис... докт. екон. наук: 08.03.02. – К., 2004. – 421 с.
15. Теоретико-методологічні засади визначення податкового потенціалу регіону / Л. П. Сідельникова, Н. М. Костіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../6.pdf

16. Шеремет О.О., Гордійчук Ю.О. Податковий потенціал підприємств та можливості його підвищення в Україні // Ефективна економіка. – 2013. – №5 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2022>